

"Böyük Türkiyə vizyonunu böyük Türk vizyonu kimi təsəvvür edirəm"

Mayın 24-də Türkiyə Cümhuriyyətinin paytaxtı Ankara şəhərində Türkiyə Cümhuriyyəti İltişim Başkanlığının təşkilatçılığı ilə "Böyük Türkiyə Vizyonu" paneli keçirilib. Tədbirdə ölkəmizi Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin beynəlxalq əlaqələr və tərcümə məsələləri üzrə katibi, TÜRKSOY Yazarlar Birliyinin sədr müavini Səlim Babullaoglu təmsil edib.

İltişim Başkanlığının binasında keçirilən panel giriş hissəsi və iki müxtəlif mövzulu müzakirə-oturma masasında gerçəkləşib.

Giriş sözü ilə TÜRKSOY-un Baş Katibi Sultan Rayev, Türk Dövlətləri Təşkilatının Baş Katibi Kubançbek Ömüralyev və Türkiyə Cümhuriyyəti Cümhuriyyəti İltişim başkanı professor Fəxrəddin Altun çıxış ediblər.

Panelin "Türk dünyasının 2040 Vizyonu: ortağ gələcək, ortağ ölkü" mövzulu ilk oturumunda professor Həsən Əli Qarasarın moderatorluğu ilə Cümhuriyyəti Təhlükəsizlik və xarici siyasətlər Qurulu üzvü, professor Aygün Əttar, Yeditepe Universitetinin tarix bölümü başkanı, professor Əhməd Daşağıl, Ərzincan Binalı Yıldırım Universitetinin öyrətim üzvü, professor Aynur Noqayeva, TÜRKSOY Sibir üzvü, doktor Timur Dövlətov çıxışlar ediblər.

NTV kanalını xarici əlaqələr və xəbərlər koordinatoru Əhməd Yaşıltepeinin moderatorluğu ilə gerçəkləşən "Ortaq gələcəyin inşasında qədim keçmişin mədəni mirası" adlı ikinci oturumda Qırğızistan Balasaquni Universitetinin müəllimi, professor, doktor Tuncbek Çorotəkin, Ankara Hacı Bayram Vali Universitetinin dekanı professor Fırat Pırtaş, Ankara Hacı Bayram Vali Universitetinin müəllimi, professor Hülya Kəsapoğlu və Səlim Babullaoglu çıxışlar edib, auditoriyanın suallarını cavablandırıblar.

Səlim BABULLAĞLU

Hörmətli xanımlar və cənablar!
"Böyük Türkiyə Vizyonu" panelinin dəyərli təşkilatçıları!
Əziz dostlar!

Burda olmaqdan şərəf duyur və dərin məmnunluq hisslərimi çatdırıram. XX-XXI yüz il tariximizdən bir neçə olduqca önəmli məqamı xatırlamaqla başlamaq istəyirəm çıxışma.

Böyük Atatürk "Azərbaycanın sevinci bizim sevincimiz, kədəri bizim kədərimizdir", - deyirdi.

Şanlı Türkiyə ötən yüz ilin 20-ci illərində ölüm-dirim savaşındaykən Azərbaycana borc üçün müraciət edəndə, o vaxtkı sovet Azərbaycanının rəhbəri Nəriman Nərimanov dəstəklə yanaşı bu sözləri ünvanlayırdı Atatürk: "Paşam, bizdə qarşıda qarşıda borc verməz, hər zaman qarşıdanın ölümdən tutar".

Azərbaycan xalqının Ümmümilli lideri Heydər Əliyev bu gün həm Azərbaycanda, həm Türkiyədə dillər əzbəri olan "Bir millət, iki dövlət" söyləyirdi.

Azərbaycan 44 günlük Vətən savaşını ərəfəsindəyken Türkiyə Cümhuriyyətinin Prezidenti hörmətli cənab Rəcəb Tayyib Ərdoğan "Türkiyə, qədim dostluq bağları və qaradənizli əlaqələrinin olduğu Azərbaycanın haqqına, hüququna, torpaqlarına yönəlməmiş hər cür hücumun qarşısını verilməli əsla təəddüd etməyəcəkdir", - deyirdi.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti hörmətli cənab İlham Əliyev Praqada "Şorq tərəfdaşlığı" proqramının yubiley tədbirində Türkiyəyə sözlü hücum edən o vaxtkı Ermənistan prezidentinə "Türkiyə burda yoxdur, amma mən burdayam", - deyir, yaxud Yunanistan səfirini qəbul edərkən "Aralıq dənizində Türkiyə ilə gərginlik yaşayırırsız. İndidən xəbəriniz olsun, Türkiyə bizim dostumuz yox, qarşıdüşməkdir. Sona qədər onların yanındaydıq..." söyləyir.

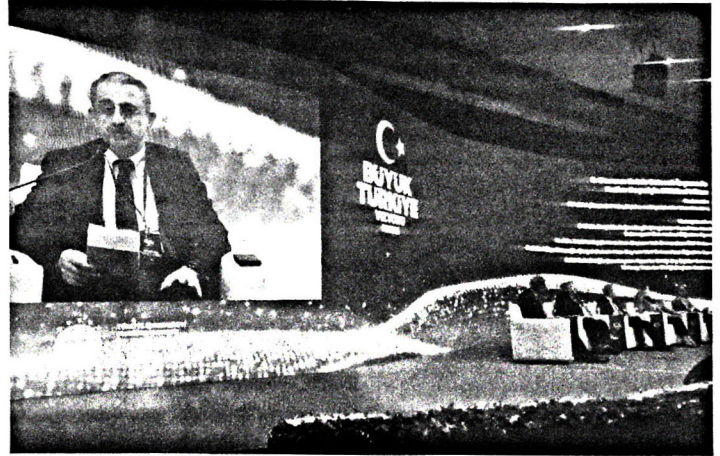
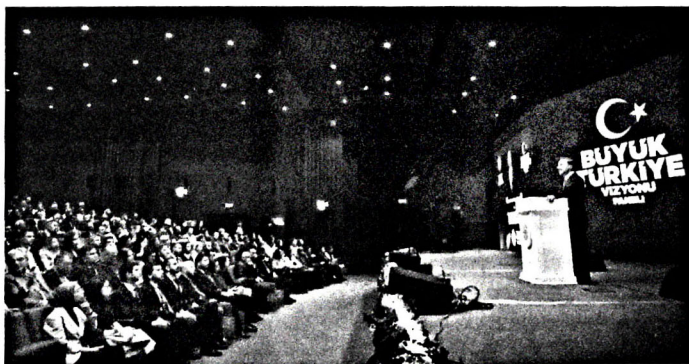
Bu cəhətlərə məlum faktları təkrar sadalamaqla bir məqsədim var. Bu misallar

əsla və yalnız müxtəlif dövrlərin böyük dövlət adamları və siyasətçilərinin praqmatik addımları, sözləri deyil, bu bizim, türk liderlərimizin diylə səsələnən yaddaşımızdır, ortaqlığımızdır, tariximizdir, bizim kökləri dərinlərə sükənən ortaqlığımızdır və gələcəyə necə baxmalı olduğumuzun yol xəritəsidir. Bu, sanki ulu türk dilində söylənmiş eyni bir söz və cümlədir ki, tarixin müxtəlif dövrlərində əks-səda verir.

* * *

Bir neçə kəlmə ortaqlıq köklərimiz, ortaqlığımız barədə danışmaq istəyirəm. Ümmüttürk ədəbiyyatı tarixinin V-XVI əsrləri, yəni "Qədim türk ədəbiyyatı" və "İslam dininin qəbulundan sonrakı erkən klassik türk ədəbiyyatı" bu gün mövcud olan türk dövlətləri üçün xüsusən şəkhsühbə doğurmayan ortaqlıq secciyəsi daşıyır ki, qıpçaq və uyğur dillərinin (yaxud ləhcələrinin) qatılığı ilə, xüsusən Oğuz türkcəsinin əsasında formalaşmış bu dövrdəki ədəbiyyat.

Orxon-Yenisey abidələrini təşkil edən Kül Təkin, Bilgə Kağan, Tonyukuk kimi qədim türk ədəbiyyatının çox qiymətli və önəmli nümunələri də, Yusif Balasaqunlunun "Qutadqu-bilik" poeması, Mahmud Kaşğarının "Divani lüğət-it türk" əsəri də ümmüttürk mədəniyyətinin böyük və məlum ortaqlıq abidələridir. Yaxud Xoca Əhməd Yəsəvi, Yunus Əmrə, Nəsimi, Nəvai, Füzuli böyük

və ortaqlıq türk klassikləridir ki, bugünkü varlığımıza görə bizim hər birimiz bu böyüklərə və böyüklüyə borcluuyq.

XVI əsrdən başlayaraq günümüzdə qədr uzanan dövrdə türk ədəbiyyatının xeyli dərəcədə böyük ədəbiyyatçıları, şair və yazıçıları, mütəfəkkirləri var ki, mən sadalamaya yol vermək istəmirəm, amma XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı tarixindən bir faktı xatırlatmaq istəyirəm.

XX əsrin görkəmli Azərbaycan şairi, 30-cu illərdə amansız Stalin repressiyalarına məruz qalmış Mikayıl Müşfiq dostu, görkəmli ədəbiyyatşünas Əkrəm Cəfəri bir məktubunda yazırdı:

"Sana yeni şairlərdən xəbər vermək istərim. Son zamanlar, iyirmi yeddinci ilə qədər mən Faruqi pək bəyəndim. Fəqət sənət, şeir sahəsində ondan irəli gedənlər də oldu. Məsələn, Nəci bə Fazil. Doğrudan da, bu, hər şeydə yeni bir istedaddır. Bunun "Örümçək ağı" namli əsərini oxumuşduq. Bir az səthi idi. Amma elastikli bir lisana malikdi. İkinci "Qaldırımlar" namli əsəri bunu sübut etdi. "Cümhuriyyət" qəzetində haqqında yazılan bir məqaləyə təsadüf etdik. Bir şeiri də buraxılmışdı. Təəssüf, həpsi yadımda deyil.

*Kədim ayaq ucumda büzüşüb uyumaqda,
İplik-iplik sarıyır sükutu bir yumaqda
Xırl-xırl,
Xırl-xırl.*

Həmin şeirdən bir beyt yəne:

*Söndürün lampaları, uzaqlara gedəyim,
Nurdan bir şəhər kimi ruhumu seyr edəyim
Pırl-pırl,
Pırl-pırl.*

Sonradan Müşfiq Azərbaycan şeiri, xüsusən həm heca, həm sərbəst şeiri, verlibri üçün yeni çıxır açdı və bu açılıma böyük Nəci bə Fazilin nə qədər ciddi impuls verdiyini hiss etmək olar.

Müşfiqin bəzi şeirlərindən sizə xatırladım:

*Yağış yağır, rəqs eyləyir gur damlalar,
Sıra-sıra, inci-inci nur damlalar.
Göydə iki qara bulud toqquşaraq,
İldırımlar saqqıldayır şaraq-şaraq.
Quşlar uçur yavasına pırl-pırl,
Şirildəyir navaçalar pırl-pırl.*

Bunu niyə xatırladım. Ona görə ki, türk xalqları, daha doğrusu, türk dövlətləri ədəbiyyatlarının bir-birinə təsiri gözlənilməz və əsrarəngik nəticələrə aparıb çıxır. Yeni estetik hadisələr yaradır, gözəlliklər ortaya qoyur. Müşfiq Azərbaycan türk poeziyasında heç kimin bir də təkrarla bilməyəcəyi şeirlər yazdı.

Və 29 yaşında güllələnən, qətl edilən Mikayıl Müşfiqin sovet, Stalin rejiminin boynuna qoyduğu günahlarından biri də türkçülük idi.

Mən Müşfiq faktını ona görə xatırladım ki, bu bizim türk dilimizin böyüklüyü, ləhcə və çalar zənginliyi, xalqlarımızın bir-birinə ötürdüyü böyük enerjinin göstəricidir.

Xalqlara, millətlərə, dövlətlərə, dillərə və mədəniyyətlərə başqa xalqlardan üstün xüsusi missiya yükləmək düşüncəsinin xeyirli və ziyanlı tərəfləri var. Ziyanlı nümunə kimi nasist Almaniyasının göstərmək olar. Yaxud düşünmək lazımdır, böyük mədəni nailiyyətlərə və irsə sahib latın dili və xalqı niyə tarix səhnəsindən silindi? Qoy, bu suala hər kəs öz cavabını versin.

Əziz dostlar!

Əsasən sifir ədəbiyyat və ədəbiyyat tarixi məsələlərdən danışmaqla mən indi bir şeyi söyləmək istəyirəm. Tez-tez misal çəkdiyim və əmin olduğum bir həqiqət var. Dillərin sərhədi həmişə dövlətlərin sərhədlərindən geniş olub və əminəm ki, dövlətləri dillər yaradıb. Dünya tarixində indiyə

qədər 250-yə yaxın irili-xırdalı türk dövlətinin olması bəllidir. Mən bura imperatorluqları, xaqanlıqları, bəyləkləri, xanlıqları, respublikaları, fərqli adlarla mövcud olmuş dövlətləri də aid edirəm. Və çox şükür ki, bu gün 7 müstəqil türk dövləti, 5 özərk dövlət, türk azınlığın yaşadığı 5 özərk dövlət, bir o qədər də özərk bölgə vardır. Niyə min illərdir bunlar var? Çünki türk dili və türk dövlətləri, türklər bəşər tarixi boyu hara getdilər, mədəniyyət, ədalət, dərin inanc apardılar. Və bu gün bütün türk coğrafiyasının gözü böyük Türkiyəyə zillənib. Bizim hamımız Türkiyənin güclü olmasını arzu edirik. Çünki güclü Türkiyə güclü Azərbaycan, Qazaxıstan, Özbəkistan, Türkmənistan, Qırğızıstan, Kıbrıs, bütün türk topluluqları və coğrafiyası deməkdir.

Bəs sabahkı böyük Türkiyə necə olmalıdır, onun vizyonunu necə görürük?

Ədəbiyyatdan danışdım, odur ki, əvvəlcə bir şeyi deyim. Dünyamız hər mənada dəyişir və bu gün, xüsusən Sovet imperiyasının çöküşündən sonra post-sovet məkanının türk dövlətləri öz ədəbiyyat tarixlərinə yenidən baxır, onları vaxtilə mövcud olmuş saxta ideologiya və konyukturanın buxovlarından azad edir. Düşünürəm ki, Türkiyə ədəbiyyat tarixçiləri və ədəbiyyatşünasları da bu yeni realıqda əvvəlki elmi-tarixi irsə təkrar nəzər salmalı, necə deyərlər, ümumtürk ədəbiyyatı tarixinin günümüzdə qədərki bütün dövrlərinə münasibətdə saatlar bir-biri ilə dəqiqləşdirilməlidir.

Qayıdım sualıma. Bəs sabahkı böyük Türkiyə necə olmalıdır, onun vizyonunu necə görürük?

Əlbəttə, 3 vacib şərt vardır: güclü elm və texnoloji; güclü ordu; güclü söz və ədəbiyyat!

Sonuncu sizə qəribə gələ bilər. Amma mən əvvəldə siyasi tariximizdən misal çəkəndə bütün baş verənlərinin dilimizin əks-sədası olduğunu söylədim.

Başqa tərəfdən mən hər şeydən öncə şairəm, ədəbiyyatçıyam və ola bilsin, sadəlöhvçəsinə inanıram ki, şeir, ədəbiyyat dünyanı dəyişə bilər. Odur ki, böyük Türkiyənin gələcəyində ədəbiyyatın çox önəmli yerini görürəm.

Bilirsiniz, vərdiş etdiyimiz tarixi oxumaq və bilmək vacibdir. Amma ədəbiyyat ruhun tarixidir və milli kimliyi yaşatmaq, anlamaq və anlatmaq baxımından, mənə, daha dürüstdür.

Odur ki, mən bütün türk cümhuriyyətlərinin nəzərlərinin dikildiyi Türkiyəni türk dövlətləri ədəbiyyatlarını ortaq məcraya salan mərkəz kimi də görürəm.

Türkiyənin post-sovet məkanı türk dövlətlərindən bir fərqi də budur ki, burda nəşriyyatlar, qəzetlər və ədəbi qurumlar siyasi ideolojilərə görə bölünüblər, sağlar, sollar, mərkəzlər və sairə deyə. Məsələn, mən arzu edərdim ki, Türkiyədə siyasi ideolojilərə bölünmədən, yalnız estetik ədəbi-kültürəl prinsiplər əsasında formalaşan, özü də bütün türk dövlətlərini əhatə edən yayın evləri olsun. Bu təkliflə üzümü türk dövlət yetkililərinə, eləcə də türk yayıncılarına tutaraq bir təklif vermək istəyirəm: bütün türk dövlətlərində yaranan ədəbiyyatı mütəmadi işıqlandıran, türk coğrafiyası intellektuallarını öz ətrafına toplayan, ayda ən azı 2 dəfə nəşr olunan bir ortaq dərgiyə, platformaya ehtiyac var və bu haqda düşünmək lazımdır. Əmin olun, Böyük Türkiyə Vizyonu üçün önəmli cizgi olacaq. Və Böyük Türkiyə Vizyonunu mən Böyük Türk Vizyonu kimi təsəvvür edir, arzu edirəm.

Burda, zalda hiss elədim ki, Azərbaycandan olan tələbələr var. Onları da ayrıca olaraq salamlayıram, bağrıma basıram.

Diqqətiniz üçün təşəkkür edirəm.